

Examen VWO

2014

tijdvak 1
maandag 19 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 79 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische sterrenkundigen staan in willekeurige volgorde:

- 1 Nicolaas Copernicus stelde vast dat de zon centraal stond in ons sterrenstelsel, wat bijdroeg aan de verandering van het middeleeuwse mens- en wereldbeeld.
- 2 De sterrenkundige Abu Rayhan al-Biruni, die in dienst was van de eerste islamitische vorst in Perzië, berekende de straal van de aarde.
- 3 De Griekse geleerde Anaxagoras werd gedwongen de stadstaat Athene te verlaten, omdat hij onderwees dat zon en maan geen goden waren maar uit vaste materie bestonden.
- 4 De astronoom Ptolemaeus ontwikkelde vanuit het Romeinse cultuurcentrum Alexandrië een naar hem genoemd model van ons sterrenstelsel.
- 5 De verlichte Fries Eise Eisinga bewees door de bouw van een schaalmodel van het zonnestelsel dat de paniek voor een dreigende botsing van planeten ongegrond was.
- 6 Johannes Fabricius nam voor het eerst met behulp van een telescoop de zonnevlekken en de rotatie van de zon waar. Zijn observaties leverden een bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.

- 2p 1 Zet deze zes historische personen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Aan deze vragen kun je de voorwaarden ontlene waaraan je moet voldoen om deel te mogen nemen aan het bestuur in Athene. Deze voorwaarden waren bedoeld om de Atheense democratie te beschermen.

- 4p 2 Leg dit uit door:
- aan de bron twee verschillende voorwaarden te ontlene en
 - bij elke voorwaarde aan te geven waardoor deze de Atheense democratie beschermt.

Gebruik bron 2.

De gebeurtenissen die in de bron worden beschreven passen bij een kenmerkend aspect van de Oudheid.

- 1p 3 Noem dit kenmerkend aspect.

Gebruik bron 2.

Een conclusie:

Uit dit bronfragment kun je concluderen dat de val van het Romeinse Rijk wordt veroorzaakt door zowel politieke als militaire ontwikkelingen binnen het Romeinse Rijk.

- 4p 4 Ondersteun beide delen van de conclusie met de bron.

De middeleeuwen

Gebruik bron 3 en 4.

Missionarissen die Europa willen kerstenen, zoeken vaak de koning van een gebied op om hem te bekeren.

- 2p 5 Ontleen hiervoor uit elk van beide bronnen een verschillend motief.

Gebruik bron 3 en 4.

Stel: je doet onderzoek naar de rol van koningen bij de verspreiding van het christendom over Europa en je gebruikt deze twee bronnen. Je stelt vast dat de informatie uit de ene bron betrouwbaarder is voor je onderzoek dan de informatie uit de andere bron.

- 2p 6 Geef met twee argumenten aan, welke bron de betrouwbaarste informatie voor je onderzoek bevat.

In de zesde eeuw brak voor de eerste keer een pestepidemie uit in het Oost-Romeinse Rijk: er stierven miljoenen mensen en de samenleving raakte ontwricht. Hoewel in de zevende en achtste eeuw ook nog uitbraken van de pest voorkwamen, bleef de eerstvolgende grote, zeer dodelijke pestepidemie uit tot 1347.

- 2p 7 Verklaar met een kenmerkend aspect van de vroege middeleeuwen waardoor grote pestepidemieën in die periode bijna niet voorkwamen in West-Europa.

Gebruik bron 5.

Een bewering:

Uit de bron blijkt dat koning Lodewijk IX streeft naar centralisatie.

- 2p 8 Ondersteun deze bewering met twee argumenten.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 6.

De verklaring van Jean Bodin voor de stijging van de prijzen illustreert een kenmerkend aspect van de zestiende eeuw.

2p 9 Toon dit aan.

In 1603 werd de Engelse koning James I de eerste koning van Engeland, Ierland en Schotland samen. Enkele jaren later introduceerde hij de 'Wetten van Iona'. Hierin werd bepaald dat de kinderen van de Schotse katholieke adel opgeleid moesten worden op Engelstalige protestantse scholen.

2p 10 Leg uit waardoor de 'Wetten van Iona' konden bijdragen aan de centralisatie van het rijk van James I.

Gebruik bron 7.

Uit de bron blijkt dat de autoriteiten van Delft aanhangers zijn van de Reformatie.

2p 11 Leg dit uit.

Gebruik bron 8.

In dit bronfragment geeft Thomas Paine een aantal van zijn ideeën weer.

4p 12 Leg uit:

- dat Thomas Paine een rationeel optimist is en
- waardoor zijn ideeën in de negentiende eeuw minder aanhang krijgen.

Gebruik bron 9.

Uit dit testament kun je concluderen dat Lodewijk XVI hoopt dat het absolutisme blijft bestaan in een verlichte vorm.

2p 13 Leg dit uit.

Moderne tijd

Fenna Mastenbroek (1788–1826) was in haar tijd een populaire Nederlandse schrijfster van romans, korte verhalen en gedichten. In het voorbericht van haar *Lectuur voor vrouwen* schreef Fenna: "Voor mannen te schrijven is minder mijn taak, omdat daartoe veelal een geleerdheid wordt gevorderd, welke ik niet bezit, en die ook, volgens 't algemeen oordeel, geen sieraad der vrouw is."

2p 14 Leg uit dat Fenna niet gezien kan worden als voorloper van het feminisme.

Gebruik bron 10.

Bij deze bron kun je drie conclusies trekken:

- 1 Bismarck doet niet mee met het modern imperialisme.
- 2 Dit gesprek past bij de Duitse alliantiepolitiek.
- 3 Een gesprek met deze politieke strekking zal na de troonsbestijging van Wilhelm II niet meer voorkomen.

3p **15** Ondersteun elk van deze conclusies.

Gebruik bron 11.

In 1919 zouden Duitse vrouwen met de gegevens uit deze tabel duidelijk kunnen maken waarom zij kiesrecht moeten krijgen.

2p **16** Leg uit welk argument zij aan deze gegevens kunnen ontleen.

Gebruik bron 12.

In de negentiende eeuw ontstaan verschillende politieke stromingen.

4p **17** Geef een toelichting bij deze prent door:

- (zonder bron) twee redenen te noemen waardoor arbeiders in de negentiende eeuw zich konden gaan verenigen en
- uit te leggen welke boodschap de maker van deze prent wil overbrengen.

In 1924 trad het Dawesplan in werking. De Verenigde Staten hadden verschillende motieven om het Dawesplan uit te voeren.

4p **18** Leg uit:

- welk economisch motief de Verenigde Staten hadden om het Dawesplan uit te voeren en
- waardoor het Dawesplan kon bijdragen aan het Europese machtsevenwicht.

Gebruik bron 13.

In 1933 groeit de macht van Hitler sterk.

4p **19** Noem twee oorzaken van de groeiende macht van Hitler en geef bij elke oorzaak aan hoe deze in de brief naar voren komt.

Gebruik bron 13.

Stel: je onderzoekt de populariteit van Hitler in 1933 in Duitsland.

1p **20** Geef een argument voor de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron voor je onderzoek.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen hebben te maken met vredesinitiatieven tijdens de Koude oorlog en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Sovjetleider Breznjev en de Amerikaanse president Carter ondertekenden een verdrag waarin zij overeenkwamen het aantal atoomraketten te beperken.
- 2 De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Marshall kondigde aan dat de Verenigde Staten wilden investeren in de wederopbouw van de Europese economie.
- 3 De leiders Kennedy en Chroesjtsjov besloten na afloop van de Cubacrisis om een directe telefoonverbinding tussen het Witte Huis en het Kremlin in te stellen.
- 4 De Amerikaanse president Reagan riep zijn collega Gorbatsjov op om in verband met zijn hervormingsbeleid de Berlijnse Muur neer te halen.
- 5 Tijdens de conferentie van Potsdam beslisten de regeringsleiders Stalin, Churchill en Truman dat ter verzekering van de vrede Duitsland in bezettingszones verdeeld werd.
- 6 Sovjetleider Chroesjtsjov kondigde na de dood van Stalin aan, dat de Sovjet-Unie in haar buitenlands beleid een politiek van vreedzame co-existentie ging voeren.

- 2p **21** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik de gebeurtenissen uit vraag 21 opnieuw.

Van deze gebeurtenissen kun je zeggen dat ze niet hebben geleid tot duurzame vrede.

- 4p **22** Toon dit aan voor vier van deze gebeurtenissen.

Gebruik bron 14.

In 1947 wordt de Trumandoctrine geformuleerd.

- 4p **23** Leg uit dat Cloyd Sweigert met zijn cartoon:
- verwijst naar de werkwijze van Stalin in Europa na de Tweede Wereldoorlog en
 - laat zien dat de prent aansluit bij het uitgangspunt van de Trumandoctrine.

Op een persconferentie in 1950 kondigde Robert Schuman, de Franse minister van buitenlandse zaken, aan dat de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) wordt opgericht. De Franse regering stelde voor, de Frans-Duitse productie van kolen en staal onder één gemeenschappelijke Hoge Autoriteit te plaatsen, in een organisatie die openstaat voor deelneming van de andere Europese landen.

- 4p **24** Geef hierbij een toelichting door uit te leggen:
- dat Schuman met deze aanpak een duurzame vrede wilde bereiken en
 - waarom de Verenigde Staten de Stichting van de EGKS steunden.

Gebruik bron 15.

Een bewering:

Deze toespraak van rechter Kaufman bij de veroordeling van het echtpaar Rosenberg is een voorbeeld van McCarthyisme.

- 3p **25** Ondersteun deze bewering door aan te geven:
- welke doel deze toespraak heeft en
 - waardoor deze toespraak past bij het optreden van senator McCarthy in die tijd.

Rechter Kaufman (*zie bron 15*) legt de schuld van de Korea-oorlog deels bij de Rosenbergs.

- 1p **26** Noem één andere gebeurtenis die bijdroeg aan het uitbreken van de Korea-oorlog.

Gebruik bron 16.

Een interpretatie:

Chroesjtsjov wil met deze beschrijving van Stalin zijn eigen machtspositie verbeteren.

- 4p **27** Ondersteun deze interpretatie door:
- twee redenen te noemen waardoor deze rede zou kunnen leiden tot versterking van zijn binnenlandse machtspositie en
 - uit te leggen waardoor dit zou kunnen leiden tot acceptatie van zijn vreedzame co-existentie buiten de Sovjet-Unie.

Gebruik bron 15.

Sommige historici beweren dat deze toespraak heeft bijgedragen aan het uitbreken van de Hongaarse Opstand.

- 2p **28** Leg uit welke redenering zij daarbij volgen.

Gebruik bron 17.

Michael Cummings geeft in deze prent een visie weer op de gevolgen van de politiek van Gorbatsjov.

- 2p **29** Leg met een verwijzing naar de bron uit, welke visie dat is.

Zowel de politiek van *glasnost* als de politiek van *perestrojka* leidden bij de leden van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie tot kritiek op Gorbatsjov.

- 2p **30** Geef een van hun kritiekpunten op de *glasnost* en een van hun kritiekpunten op de *perestrojka*.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.